

ÇOCUK YAZINI ARAŞTIRMALARI -I-

EDİTÖR: BÜLENT ÖZKAN

YAZARLAR

Ahmet AKKAYA

Ali TAN

Ayőe Eda ÖZKAN

Bülent ÖZKAN

Mesut YILDIRIM

Ömer Tuğrul KARA

KARAHAN KİTABEVİ

ADANA

2014

Kurgusal Çocuk Yazını Ürünlerinde Çocukların Hayal Gücü ve Yaratıcılığını Etkileyen Boyutlar

Ömer Tuğrul KARA* - Ahmet AKKAYA**

Özet

Yaşam sonsuz deneyim ve eylemlerden oluşan bir bütündür. Diğer tüm canlılarda olduğu gibi insan da çocukluktan başlayıp yetişkinliğe kadar deneyimlerini ve yeteneklerini ortaya koyarak yaşam döngüsünün içerisinde kendi rolünü üstlenir. Çocuk gerçeklikle yüz yüze gelmeden önce kendi kurgu dünyasında pek çok eylemin ön uygulamasını yapar. Gerçekte var olmayan tüm bu yaşantılar, fanteziler ve kurgular yetişkinlik dönemi için birer basamak ve tecrübedir. Çocuğun kendi kurgu dünyasını oluşturmada çocuk yazını ürünlerinin önemli bir etkisi vardır. Masal, hikâye, şiir, fabl gibi türler, çocukları hiçbir yetişkinin hayal edemediği bir dünyaya götürür. Bu dünyada tabular, engeller, sosyal statüler yoktur. Her şey doğal ve sınırsızdır. Çocuk masaldaki bir kahramanın yerine kendini koyduğu gibi fabldaki kurnaz tilkinin hikâye sonundaki nasihatini de önemser. Bu kurgu dünyası içerisinde hayal dünyasının ve yaratıcılığının sınırlarını zorlar. Küçük yaşta kurgusal metinlerle tanışan çocuk özgürlüğünü ve sınırlarını kavrar, sorunlarına çözüm yolları bulur. Okuduğu masal, fabl, hikâye gibi türlerden edindiği kurgusal formları drama, resim, müzik, yaratıcı yazma gibi etkinliklerde kullanır.

Giriş

Canlılar, hayatta kalmak için farklı deneyimler geçirir ve bunun sonucunda hayatta kalabilir veya türlerinin devamını sağlayabilirler. İnsanların yaşama tutunabilmesi de geçmişte edindikleri deneyim ve bilgilerle sağlanır. Çocuk yazını ürünleri, çocukların birçok olay, durum karşısında bilgi ve deneyim edinmelerine fırsat tanır. Bu ürünlerle büyüyen çocuklar okudukları bu kitaplardan hareketle kendi düşsel dünyalarını oluşturur, farklı bakış açıları geliştirerek yaratıcılıklarını ortaya çıkarır. Çocuklar için yaratıcılık, yaşamın sürdürülebilmesi için kritik bir role sahiptir. Yaratıcılık, yaşam deneyimlerimizi zenginleştirdiği gibi yaşam deneyimlerimiz aracılığıyla hızla genişleyen bilgi ile yeni

* Çukurova Üniv. Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, tkara@cu.edu.tr

** Adıyaman Üniv. Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, aakkaya@adiyaman.edu.tr

dünyanın getirdiği zorluklarla baş etmek için de bizleri hazırlar (Cevher Kalburan, 2011). Çocuk yazını ürünleri çocuğun dünyasına kitapların yardımıyla girer ve onun dünyasını zenginleştirir. Böylelikle çocuklar kendilerine ait bir edebiyatın farkına varırlar. Çocuk yazını erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren ürünlerin genel adıdır (Sever, 2012: 17). Çocuğun hayal dünyasına hitap eden, üstün nitelikleri olan, estetik bir boyut taşıyan, kelime hazinesine uygun, ana dilini geliştirebilecek özellikte, ulusal ve evrensel değerleri içeren, psikososyal gelişimine katkı sağlayan, severek dinlediği, okuduğu, zevk aldığı yazılı ve sözlü edebiyat ürünleri “çocuk yazını” kavramı içerisinde değerlendirilmektedir. Bu tanımdan yola çıktığımızda yaş itibarıyla çocuk olarak değerlendirdiğimiz kimselerin duygu, düşünce, zevk ve hayallerine hitap eden hikâyeler, masallar, romanlar, anılar, biyografik eserler, gezi yazıları, şiirler vb. çocuk yazını kapsamı içerisinde değerlendirdiğimiz belli başlı türlerdir. “Çocuk yazını ürünleri meydana getirmek için de çocuğun dünyasını, bu dünyanın özelliklerini iyi bir şekilde gözlemlemek, öğrenmek ve birçok açıdan tahlil etmek gerekir” (Gürel, Temizyürek vd., 2007: 20). Çocuk yazını çocuğun zihinsel, duygusal ve toplumsal gelişimini tamamlamasına yardımcı olur. Çocukların kolaylıkla anlayıp yapabilecekleri, bilmece ve tekerleme söyleme, şiir okuma gibi etkinliklerinin erken yaşlarda verilmesi gerekir. Daha sonraki süreçte masal, öykü, fıkra gibi metinlerle pek çok etkinlik gerçekleştirilebilir. Geleceğin hayal gücü gelişmiş, yaratıcı, sorgulayan, merak eden, gerçek ve kurgulanmış dünyayla yaşamının tadına varabilmiş bireylerini çocuk yazını yetiştirir. Bu çalışmada çocuk yazını ürünlerinin oluşturduğu kurgusal dünyanın çocukların yaratıcılık ve hayal güçleri üzerindeki etkileri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Kurgusal Dünya ve Çocuk

İlköğretimin ilk yıllarında çocuğun dünyasında kurgu ve gerçeklik iç içedir. Yani çocuk aynı anda hem gerçeklik hem de kurmaca dünyasında bir konumdadır. Romanlar, öyküler, fabllar ve masallar çocukların gerçek ile kurgusal dünya arasında gidip gelmelerini sağlar. Böylelikle çocuklar yaratıcılıklarını, hayal güçlerini geliştirme fırsatı yakalarlar ve yetişkinlerin bile aklına gelemeyecek fikirler üretebilirler. Bu durum “metaxis” terimiyle açıklanabilir. Metaxis; “kurgu ile gerçek arasında olma durumudur” (Demir Bağatır, 2008: 34). Metaxis “dramatik var olma” ismiyle de anılır (Sağlam, 2006: 62). Bu durum yazar açısından kurmaca bir gerçeklik olarak da nitelendirilebilir. Kurmaca gerçeklikte hem gerçek hem de hayal gücü vardır. Bu iki kavram birbirine zıt gibi görünse de birbirlerini tamamlarlar.

Kurgu ve gerçek arasındaki gidip gelmeler çocuk gibi düşünmenin temelini oluşturur. Aynı zamanda bu durum kurmaca metinlerin sevilmesini, tercih edilmesini sağlar. Çocuk bilir ki kahramanın yaşadığı gerilimler ve çatışmalar gerçek değildir ve kendisi de bir okuyucu olduğundan metinde geçen çatışma, sorun, gerilimden kahramanın kendisi kadar etkilenmeyecektir. Olacakları merak edecektir. Romanlar, öyküler, fabllar ve masalları okuyan çocuklar hem gerçek hem de kurgusal dünyanın içinde yer alırlar. Kurmaca metinler okuyarak çocuk hayal dünyasındaki isteklerini gerçekleştirir. Ancak duyduklarını, gördüklerini, yaratıcılık süzgeçlerinden geçirerek gerçek dünyanın bilinciyle resim, müzik, drama, yaratıcı yazma gibi etkinliklerle yorumlayabilirler.

Çocuk küçük yaşta okuma becerisiyle tanıştığında öncelikle masallara bağlanarak bir iç dünya inşa etmeye başlar. Daha sonraki yıllarda çocuk anlatıma dayalı kurgusal metinlerle ilgilenmeye başlar. Çocuğun ilgi alanları hızla gelişir ve merak duygusu artar. Öykü, şiir ve romanları kullanarak dış dünyayla da bağlantı kurar. Okudukları öykü ve romanlardaki kurgusal karakterle kendilerini aynı görürler ve onların yerine geçerler. Böylelikle iç dünyasıyla dışarıyı arasında sürekli gidip geldiği bir kurgusal yapı gelişir. Kurgusal dünya çocuğun yaşamında özel bir yere sahiptir. Okuduğu ya da dinlediği öykünün, masalın kahramanlarıyla kurduğu iletişim çocuğu yepyeni kurgusal bir dünyaya götürür. Kendi gibi hisseden, düşünen kahramanların varlığı onda güven duygusu oluşturur. “Kahramanlar aracılığıyla insanların başından geçebilecek olayları tanır. Sorunlar karşısında takınacağı tavır ya da geliştirebileceği davranışlara ilişkin ipuçları edinir. İnsan ve toplum yaşamını belirleyen kural ve değerleri tanıma ve anlama bilincini oluşturur. İnsan yaşamını anlamlı kılan erdemleri sezmeye çalışır” (Sever, 2012: 76). Çocuk okudukları ve izledikleriyle bir anda bilmediği ülkelere gidebilir, çeşitli hayvanlarla konuşabilir. Kendini devlerle dolu bir masalın içinde bulabilir. Bazen keloğlanla peri kızının peşine düşebilir bazen de küçük bir çocuğun ekmek parası kazanma mücadelesini yaşayabilir. Kısaca hayata ve hayale ait birçok şeyi en hızlı ve en etkili şekilde yaşar. “Çocuk edebiyatı metinleri daha önce var olan, yaşanan gerçekler üzerine kurulmuş, yazarın düş gücüyle değiştirilmiş, yeniden yaratılmış kurmaca bir gerçektir. Bu metinler bize insanı, insan yaşamını farklı bir biçimde anlatmayı amaçlar, yaşantı zenginlikleri sunar” (Adalı, 1990: 62).

Kurgusal dünya çocuk açısından hassas bir noktayı da gözler önüne serer. Çocuklar yetişkinler gibi gerçek ile düşü ayırt edemezler. Çocuk yaşadığı gerçekleri tüm çelişkileriyle algılayamadığından, soyutlama yaparak iyi, kötü, doğru, yanlış, ayıp, sevap, günah gibi değer yargılarını kolaylıkla benimser (İpşiroğlu, 1991: 297). Bazen estetik gibi görünen ama içeriğinde kapalı şiddet öğeleri taşıyan kitaplar, filmler çocukların ruh ve hayal dünyasına büyük zarar verir. Her şeyi yok eden büyücüler, acımasız yaratıklar, fantastik savaş sahneleri zararsız gibi görünse de uzun vadede çocuğun şiddete karşı kayıtsız kalmasına yol açabilir.

Fantezi dünyası içinde bile verilse şiddet, ona tanıklık eden çocukların öğrenme ve taklit yoluyla onu içselleştirmelerine, şiddeti günlük yaşamlarının bir parçası olarak kabul etmelerine sebep olur (Oskay, 2002). Ancak tüm bunlara rağmen çocuk yazını sunduğu kurgusal dünyayla çocukların kendilerini tanımalarına, deneyimlerini görmelerine, düş ve gerçek arasındaki farkı görmelerine yardımcı olur.

Kurgusal Çocuk Yazını Ürünlerinde Boyutlar

Çocuk yazını ürünlerinin içyapıları çocuğun yaratıcılığını ve hayal gücünü geliştirmesi açısından önemlidir. Çocuk yazını yazarları bu durumu göz önünde tutarak eserlerini oluşturmalıdırlar. Sözü edilen içerik unsurların kurgusal dünyaya katkılarını şu başlıklar altında inceleyebiliriz:

Konu Boyutu

“Üzerinde söz söylenilen ve yazı yazılabilen her nesne, her düşünce ve olay konudur. Konu, sözümüzün ve yazımızın ana sebebidir” (Emir, 1986: 66). Konu yazarın çocuklarla empati kurduğu ve duygularını, isteklerini paylaştığı en iyi araçtır. Aslında bir anlamda konu; yazarın da kendi sanatsal yaklaşımıyla kişisel dünyasında oluşturduğu kurgusal bir biçimdir. Bu biçimin çocuğun isteklerine, hayal kurmasına, eğlenmesine, farklı bakış açıları yakalamasına imkân tanınması gerekir. “Çocukların gerçek ve günlük yaşantılarına uygun düşmeyen, onların kavrayış ve hayal güçlerini aşan konularda yazılan eserler, çocukların pek az ilgisini çeker; hatta bazen hiç çekmeyebilir” (Oğuzkan, 1994: 210).

Çocuk okuduğu kitaptan kendi iç dünyasına göre bir kurgu arar; olayın veya durumun bir çatışma içermesi, merak uyandırması onu farklı bir dünyaya götürmesi gerekir. Konu içerisinde çatışma, gerilim, zıtlıklar, coşku ve heyecan veren durumlar olmalıdır. Böyle bir konu; etkileyici, sürprizlerle dolu ve birdenbire olan olayları gözler önüne serer. Çatışma ve sürprizlerle dolu bir kurgusal anlatı çocukları çekerek, onların metni/anlatıyı doğru şekilde duyumsamasını sağlar. Çocukların kurmaca metni okurken onları etkileyecek ve metne çekecek en önemli unsur “çatışma”dır. “Çatışma, aynı anda çıkan birbirine karşıt ya da eşit derecede çekici dilek, istek ya da ereklerin yarışmasından ortaya çıkan üzücü ya da kıvanç vermekten uzak bilinç durumudur” (Oğuzkan, 1993: 26). Roman, öykü, fabl, masal gibi olaya dayalı kurgusal metinler ve anlatılarda genellikle bir çatışma vardır. Çatışmayı “problem” diye de adlandırabiliriz. Çatışma, olaya dayalı kurmaca metin içerisinde sorun ya da sorunları ortaya çıkarır ve dramatik yapıyı geliştirir. Aynı fikri paylaşan ya da olağan duruma aynı tepkiyi veren iki karakterin yer aldığı

kurmaca bir metnin vereceği etki sınırlı olacak, kısa bir süre sonra öykünün çocuk üzerindeki etkisi azalacaktır. Ancak kahramanlar arasında bir çatışmanın, alçalıp yükselen devinimlerin olması kurgusal yapıyı zenginleştirir. Sorunlar ve çatışmalar kurmaca metne hareket kazandırır. Zıt fikirlere sahip kahramanların yer aldığı metinler çekici ve merak uyandırıcıdır.

Yazar konuyu yapılandırırken abartılmış rastlantılara, aşırı duygusallığa yer vermemelidir. Kendi kurgusal dünyasını inşa eden çocuğun aynı zamanda bu düşsel yapısını sevgi, dostluk, barış ve paylaşma duygularıyla donatması önemlidir. “Çocuk edebiyatı, insanı, doğayı, sevgiyi, yaşamı tanıtmaktadır. Çocuk edebiyatı yapıtları, çocuğun kendisiyle, başka insanlarla, doğal ve toplumsal çevresiyle olan çatışmalarını yansıtmaktadır. Kitaplardaki kahramanlardan ve onların ilişkilerinden yola çıkılarak yaratılan kurgularla, çocukların hem duygularını geliştirmeleri hem de insanı, doğayı ve yaşamı tanıma ve yaşamın anlamalarına ilişkin bir alan yaratılmaktadır” (Aykaç, 2011: 6). Çocuk yazınlarında konu çocukların yaş dönemlerine göre zenginleşir.

Tema (İzlek) Boyutu

Tema yazarın eserinde sürekli olarak belirtmeye çalıştığı temel düşünce ve görüşlere, gösterdiği ana yönelimlerdir (Oğuzkan, 2001: 366). Tema, yazarın ele aldığı konuyla çocuklarda uyandırmak istediği etkidir. Tema, konudan önce zihinde planlanır; konu, temaya göre oluşturulur. Konu; yazarın anlattığı olay, söz ettiği durum veya ele aldığı sorundur. Tema ise bu durumun ya da sorunun gelişimiyle, işlenişiyle ortaya çıkan soyut ifade veya ifadelerdir. Ama her zaman bu iki unsur arasında çok kuvvetli bir bağ vardır. Metinlerin çocukların iç dünyalarında etkili olması da bağın güçlü olmasıyla sağlanır. Konu temayla birlikte gelişir. Konu ve tema uyumu olmayan çocuk yazını ürünlerinin edebî ve sanatsal yanları da zayıftır. Çocuk yazını ürünlerinde tema seçiminde çocuğa görelilik faktörü ön planda tutulmalıdır. Yazınsal kurguyla oluşturulan temalar çocuklarda insan sevgisini, barışı, paylaşmayı, problemlere farklı çözüm yolları bulmayı, sorgulamayı, hayal kurmayı öğretmelidir. “Çocuk kitapları sevgi, dostluk, barış, arkadaşlık, iyilik, iyilikseverlik, yardımlaşma ve dayanışma, dürüstlük, özveri, araştırmacılık, kahramanlık, ırkçı olmayan ulusal onuru yüceltme gibi nitelikleri kavratıcı, benimsetici olmalıdır. Çocuk kitaplarında kine ve nefrete yer yoktur” (Yurttaş, 1997: 60).

Karakter Boyutu

Karakter, çocuk yazını ürünlerinde yazar tarafından kurgulanmış, bütün kişilik özelliklerini taşıyan kahramana verilen isimdir. Karakter “roman, öykü, oyun gibi bir yazınsal üründe duygu, düşünüş, davranış ve

tutkuları yönünden işlenen kişi” (Püsküllüoğlu, 1994: 582) olarak da tanımlanır. Kahraman ve karakter birlikte kullanılan terimlerdir. Ama özellikle kahraman terimi yazınsal türlerde daha fazla karşımıza çıkar. Kahraman; “roman hikâye, tiyatro ve benzeri edebiyat türlerinde en önemli kişi” (TDK, 2011: 1268) şeklinde tanımlanmaktadır. Yazınsal türlerde bazı insanların özelliklerinin abartılarak ön plana çıkarılmasında görülmektedir. Bu şekilde ortaya çıkan kişilere de “tip” ismi verilmektedir. Eserlerde tipler kahramanları ve olayı bütünleyen destekleyici unsurlardır.

Özellikle öykü ve romanlarda olayı gerçekleştiren birincil kişi “başkahraman”dır. Olayın şekillenmesinde rol oynayan diğer kişi ya da kişiler ise “yardımcı kahraman ya kahramanlar” şeklinde tanımlanır. Çocuk yapıtlarındaki kahramanlar canlı ve cansız biçimlerde karşımıza çıkabilir. Söz gelimi bir bitki, hayvan kahraman olabileceği gibi bir robot, makine, oyuncak da kahraman olabilir. Kahramanlar olağanüstü özellikler taşıyabilir. Çocuklar için kahramanın gerçek ya da gerçek dışı olması bir sorun teşkil etmez. Aksine bu durum düş dünyasına yeni anlamlar ve imgeler kazandırır. Kurmaca metinlerde kahraman ya da kahramanlar belli seviyede gerilim duygusu yaşatırlar. “Gerilim, kaygı, heyecan, baskı ya da yılgınlık gibi ruhsal durumların davranışsal etkilerine verilen genel ad, gerçek ya da imgesel bir durumu dirimsel (biyolojik) ve ruhsal bakımdan güçlü ve hareketli biçimde karşılamaya hazır oluştur” (Oğuzkan, 1993: 61). Kahramanlar olayları çözmek için uğraş verirken belli bir düzeyde gerilim yaşarlar. Kurmaca metinlerde çatışma ve gerilimin varlığı okur çocuk için de önemlidir; zira bu durum çocuğu metne bağlar ve çözüm yolunda kahramanla birlikte hareket etmeyi, empati kurmayı sağlar. Çocuk artık kahramanın en büyük destekçisidir, hatta kendisidir. Çocuğun düğümü çözmek, engelleri atlamak için yaratıcı fikirler bulması gerekir. Bazen yazarın çözümlerini beğenmez, kendi çözümlerini kullanılmadığına bile hayıflanabilir.

“Çocuk kitaplarındaki karakterler onların yaş dönemlerine göre değişiklik gösterirler. Örneğin okulöncesine ait çocuk kitaplarında genellikle kişileştirilmiş bir hayvan karakteri vardır. Ya da çocuğun çok sevdiği oyuncak ayı başkahraman rolünü üstlenmiştir. Bu yaştaki çocuklar, çevresinde gördüğü, duyduğu, bildiği ve yakından tanıdığı canlıları veya nesnelere kitaplarda görmekten hoşlanırlar. Görselliğe daha çok ihtiyaç duyulan bu dönemde tanıdık canlılar veya nesnelere (kahramanlar), resimler aracılığıyla tanıtılır ve kahramanların fiziksel özellikleri ön plana çıkarılır. Çocuk böylece eserdeki kahramanla daha kolay özdeşim kurabilir. Okul dönemindeki çocuklara hitap eden kitaplardaki kahramanlar ise daha çok karakter özellikleriyle ön plana çıkarlar. Artık kahramanın fiziksel özelliklerinden ziyade karakter yapısı çocuk okur için önem taşımaktadır. Bu yaş grubuna hitap eden kitaplardaki kahramanlar, olay örgüsünde yaşadığı deneyimler ve engelleri aşmada kullandığı yöntemlerle çocuk okurun özdeşimi kurabileceği karakterlerdir” (Zivtci, 2007: 245). Çocuklar okudukları, izledikleri

kahramanların etkisine çabuk kapılırlar. Onların kişilik özelliklerini taklit dahi edebilirler. “Çocuk okur kitaplarla etkileşim içine girerek kitabın kahramanına öykünür ve onunla özdeşim kurar. Bu kahraman, çocuğun kitapla etkileşim içine girdiği ilk andan itibaren bir ‘kahraman’ olmaktan çıkar ve artık onun ‘arkadaş’ı olur. Bu düşsel kahraman sayesinde çocuk, kendisiyle özdeşleştirdiği başka çocukların olabileceği ayrımına varır.

Yazarın yarattığı dünya, çocuğunda dünyası olur ve çocuk başka yaşamlara tanıklık ederek toplumu ve insanları anlamaya başlar” (Zivtci, 2007: 245). Çocuk yazını eserlerinde çocuklar farklı dünyalarla karşılaşır. Bir eserin başarılı olabilmesi için çocukların karşılaştıkları bu farklı dünyaları kendi gerçeklerine dönüştürmeleri gerekir. Bu, yaratıcı ve düşünen bireyler yetiştirmenin en önemli yollarından biridir. Bu dönüşüm aşamasında çocuklar okudukları kitaplardaki kahramanlarla özdeşim kurarlar. Kahramanlarla doğru özdeşim kurabilmesi için karakterlerin geliştirilmesi gerekir. Bu açıdan çocuk yazını ürünleri oluşturulurken kahramanın kişilik özellikleri doğru biçimlendirilmelidir. Çocuk bazen hayal dünyasıyla gerçek dünyayı birleştirebilir. Bu durumda kendini kurgusal dünyasındaki kahramana dönüştürür. Onun davranışlarını sergilemeye başlar. Masallar, öyküler ve romanlardaki karakterlerin dönüşüm süreci -örneğin kötü bir davranış sergileyen bir çocuğun zamanla bunu olumlu yönde değiştirmesi- çocuklar tarafından takip edilir, duyumsanır. Çocuk, karakterin değişimiyle doğrudan ilgilidir. Çünkü bu değişim kendi kurgusal dünyasına da yön verecek, hayal dünyasında farkı metaforlar oluşturacaktır. Eserde olağan bir tavır sergileyen, hiç değişim geçirmeyen karakterler çocukların gözünde etkisini yitirecektir.

Dil ve Anlatım Boyutu

Çocuğa ulaşmanın, onunla iletişim kurmanın birincil yolu dildir. Okulöncesinden ergenliğe kadar dildeki söz varlığı, anlatım biçimi, cümlelerin yapısal özellikleri çocuğa görelilik unsuruna bağlı olarak aşama aşama gelişir ve değişim gösterir. Yani çocuk yazını ürünleri hangi yaş grubu için yazılmışsa o yaş grubunun dil özellikleri dikkate alınmalıdır. Çocuk yazınında soyut düşünceleri somutlaştıran bir dil kullanılır. Yazarlar sadece bu şekilde çocuğun algılamakta güçlük çekeceği soyut bir konuyu somutlaştırarak kurgu dünyasına göndermesini sağlayabilirler.

Çocuk yazını ürünleri ilk yıllarda çevresindeki nesnelere, canlıları görsel kimliğiyle tanıtarak çocuğun kavramsal gelişimini destekler. Bu ürünler gittikçe çocuğun düşünme, düşünme ve eğlenmesine olanak sağlayan kurgularıyla anadilinin anlatım gücünü, inceliğini sezdirir (Sever, 2007: 50). Çocuk yazını metinleri dil becerilerinin geliştirilmesi sürecinde çocuklar için zengin bir dil hazinesi oluşturur. Çocuk ana diline ait ilk bilgileri, kendisini ifade etme gücünü bu metinlerle yakalar.

Her yaşı'n kendine özgü bir söz varlığı ve dil gelişimi vardı. Çocuk kısıtlı söz varlığıyla bile kurgusal dünyasında geliştirdiği metaforları rahatlıkla kullanabilir. Söz gelimi "kapak" kelimesini bilmeyen dört yaşındaki bir çocuğun şişenin kapağına "şişenin şapkası" demesi onun söz varlığındaki yaratıcılığı ortaya çıkartır. Dolayısıyla çocuk yazını ürünlerinde kullanılan dil; çocukları zorlamayan, mevcut söz varlıklarını kullanmalarına olanak sağlayan daha esnek ve eğlenceli bir dil olmalıdır. Kullanılan dilin doğrudan öğretici özelliğinden çok sezdirebilir bir özellik taşıması tercih edilmelidir. Unutulmamalıdır ki kurgusal çocuk yazını ürünleri yazarın duygu ve düşüncelerini dilin zengin olanaklarıyla harmanlayarak çocuğun dünyasında yeni bir gerçeklik yaratır. Bu çocuğun gördüğü, sınırlarını kendinin çizdiği ve kendi yaratıcılığıyla şekillendirdiği bir gerçekliktir. Başka bir ifadeyle yazarın diliyle oluşturulan gönderiler çocuğun dünyasında yeniden yaratılır. Çocuk düşsel bir yaratım sürecine girmiştir. Çocuğu bu serüvene çıkarabilmesi o eserin ya da ürünün niteliğini de belirler.

İleti Boyutu

Yazarın çocuklara ulaştırmak istediği asıl düşünce veya duygudur. Yazar paylaşmak istediği duyguyu ve düşünceyi kurgusal bir yapı içerisinde çocuğa sunar. Çocuk kitaplarının her biri, bir ileti taşır. İletisi olmayan bir çocuk yapıtı düşünülemez.

Çocuk yazını ürünlerinde kullanılan dil, gündelik hayatta kullanılan dilden farklıdır. Olaylar, kişiler ya da verilmek istenen iletiler bir öğretici metinde olduğu gibi doğrudan verilmaz. İletilerin doğrudan verilmeyişinde kurmaca eserlerde kullanılan üst dilin etkisinin olduğu söylenebilir. (Akkaya, 2008: 9-10). "Yazınsal metinlerdeki ileti kesin bir yargıya dönüştürülerek aktarılmaz. Metin dokusuna sindirilir. Örtük ileti, konuya gizli bir anlam, gizli bir öz yükler" (Özdemir, 1995: 95).

Yazarla okur arasındaki ilişki "yazınsal iletişim süreci"dir. Çocukların dil gelişimini destekleyen, onlara, ana dilinin kullanılışını, olanaklarını, yaratıcı gücünü sezdiren, çocukların kavramsal yeterliliğini belirleyen; anlama, yorumlama ve yeni anlamlar yaratma becerilerini kullandıran, yaşamı ve insanı anlama deneyimleri edinmelerini sağlayan ilişki de bu edebî ilişkidir (Sever, 2006: 22). "Çocuğun gencin yazınsal metinlerle kurduğu iletişim, her şeyden önce duygu ve düşünce eğitimidir. Bu süreç, bir duyarlık oluşumuna, zenginliğine; kültürel bilinçlenmeye olanak sağlar. Çünkü insanoğlunun tüm serüvenleri, yazarın duyarlık alanına girer; onun duygu, düşünce, düş ve düşlem gücüyle beslenerek okura aktarılır. Yazarın yarattığı dünyada, okura sunduğu anlam evreninde, insanoğlunun gerçeği söz konusudur" (Sever, 1998: 2-3).

Çevre Boyutu

Her çocuk yaşamını biçimlendiren bir çevrenin etkisi altında büyür. Çocuk yazını ürünlerinin içeriğini dış etmenler büyük ölçüde etkilerler. “Çocuklar, toplumların geleceği açısından önemli varlıklardır. Toplumların geleceğinin sağlam olması çocukların zihinsel, fiziksel ve sosyal açıdan kendileriyle ve çevreleriyle uyum ve denge içinde bulunmaları sağlıklı bir kişiliğe sahip olmaları ile mümkündür. Çocuğun duyarlı bir düşünce yapısına sahip olmasının çocuk ve kitap ilişkisiyle gerçekleşebileceği kabul edilmektedir (Aral ve Gürsoy, 2000: 330). Çocuk kitapları çocuk için dünyaya açılan penceredir. Çocuğun çevresini keşfetmesine yardımcı olur. Çocuklarla yetişkinlerin doğadan ya da çevreden aldıkları zevk çok farklıdır. Çocuklar, doğal çevreden daha fazla mutlu olurken yetişkinler yapay çevreden daha fazla mutlu olabilmektedir (Görmez ve Göka, 1993: 18). Bu nedenle, çocuk yazınında, yapay çevreden ziyade doğal çevreye yer verilmesi, farklı doğal çevrelerden örnekler sunulması çocuğun deneyimlerini zenginleştirebilir. Zenginleşen deneyimler ise çocuğun yaratıcılığını ve hayal gücünü geliştirecektir.

Çocuk yazınına oluşturan unsurların hepsi çocuğun iç dünyasıyla doğrudan ilişkilidir. Bütün unsurların temelinde çocuğa görelilik ilkesi ve çocuğun kurgusal dünyası yatmaktadır. Okunanlardan ve izlenenlerden yola çıkılarak yaratılan kurgular çocuğun hem duyularını geliştirir hem de kendi tecrübelerinden yararlanarak yaşamı tanımmasını sağlar. Bu açıdan çocuk yazını ürünleri oluşturulurken çocuğa görelilik ilkesinin ve çocuğun hayal dünyasının dikkate alınması gerekmektedir.

Çok yönlü düşündüren çocuk yazını, “bireyin önemini ortaya koymak, dahası yaratıcılığını geliştirmek için ortak bir kültürel çerçeve oluşturur” (Güleryüz, 2006: 37). Çocuk yazını ürünleri çoğun hayal gücüne en geniş imkânlar tanıyarak, onun kendisini güçlü ve özgür hissetmesini sağlar. Özellikle öykü, roman ve masal gibi türler; kahramanlar arasında farklı çatışmaları ortaya koyarlar. Bu kahramanları kendisiyle özdeşleştiren çocuk olaylardaki çatışmalara ve düğüm noktalarına da farkı çözüm yolları arar. Çocuklar kendi yaşamlarında bir sorunla karşılaştıklarında okudukları metinlerden yola çıkarak yaratıcı çözüm yolları geliştirebilirler.

Sonuç

Çocuk yaşamda kendine bir model belirlerler ve onunla kendini özdeşleştirirler. İlk zamanlar bu modeller anne ve babalar, öğretmenler iken bu zamanla yerini arkadaşlara, film ve kitap kahramanlarına bırakır. Çocuk, kahramanların bütün özelliklerini modeller, onlara öykünür. Model aldığı karakterin iyi ve kötü özelliklerini dışarıya yansıtır. Hazır bir

karakteri kafasında kurgular, değiştirir, sonunda gerçek hayat için yeni bir karakter yaratır. Bu durum çocuklar için yazmanın ne kadar önemli olduğunu gösterir. Bu anlamda düşünüldüğünde ocuk yazını çocuklara birçok yeni deneyim ve zenginlikler kazandırır. En başta onlara estetik ve sanatsal bir iletişim ortamı oluşturur. “zellikle masal, öykü, roman ve anlatılardaki kahramanların duygu, düşünce ve eylemleri, sorunlara karşı geliştirdiği çözüm yolları, ocuk ve geçen okurların yaşamlarında yknebilecekleri örnekleri oluşturur. Kahramanlar, ocuk ve geçenlerin ilişkilerini düzenlemede, tepkilerinin bilinçlenmesinde birer özdeşim ögesi olarak önemli sorumluluklar üstlenir; yalın bir söyleyişle, onların kişilik gelişiminde etkili olur” (Sever, 2012: 7).

Küçük yaşta kendilerine uygun edebiyat ürünleriyle tanışan çocuklar hem kendilerini hem de başkalarını tanıma fırsatı yakalarlar. zgrlklerinin ve hayal glerinin sınırlarını zorlarlar. Sorunlara daha farklı daha pratik çözüm yolları arama gayreti içine girerler. Tüm bunlar aslında çocuğun kişiliğini geliştiren ve onun yaşam deneyimlerine doğrudan katkı sağlayan unsurlardır. “ocuklukta başlayarak kişiliğini ocuk kitaplarının da desteğiyle geliştirmeyi ve empati / özdeşim yoluyla başka bireylerin ihtiyaçlarını tanıma fırsatını bulmuş olan kişiler ancak gerçek liderler olabilirler ve toplumu ileriye taşıyabilecek kişiler, onlardır” (Akal, 2007: 109). Masal, fabl gibi türler çocukların yaratıcılıklarını ve hayal güçlerini sürekli geliştirir. Doğrudan nesnel anlatımlar sunan türler çocuklar arasında rağbet görmez. İçindeki oyun oynama isteği merak dürtüsüyle birleşince çocuklar daha fantastik daha öznel türlere yönelirler. Kurgusal yapıdaki türler çocukların sınırsız düşünmelerine ve yaratıcı fikirler geliştirmelerine kapı aralar. Sadece somut varlıklarla ve nesnelere eğitilen bir çocuktan farklı çözüm yolları bulması, çok yönlü düşünmesi, hayal kurması beklenemez.

İçsel dünyasında biimlendirdiklerini dış dünyada kullanmak isteyen rencilere özellikle öğretmenlerin rehberlik etmesi önemlidir. ocuk edebiyatı metinlerinden yararlanılarak yaratıcılığı ve hayal gücünü harekete geçirecek pek çok etkinlik yapılabilir. Resim alışmaları, yaratıcı yazma uygulamaları ve drama etkinlikleri bunlardan sadece birkaçıdır. Çocukların bu etkinlikleri gerçekleştirirken ocuk edebiyatı ürünlerinden hareket etmek öğretmenlere büyük kolaylık sağlayacaktır. ocuk yazını ürünlerinin içselleştirilmesi sürecinde öğretmenlere düşen en büyük görev bu metinlerle ilgili çalışmalara aktif katılımı sağlayan yaratıcı etkinliklerin sınıfa taşınması olacaktır.

Kaynakça

- Adalı, O. (1990). Bildirici Metinlerin Okunması. *Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Akal, A. (2007). Çocuklar İçin Üretilen Edebiyat Kitaplarına Farklı Bakış Açılarında Çözümlemeci Bir Yaklaşım: Masal, Öykü ve Şiirlerle Lider Eğitimi. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiri Kitabı*. 04-06 Ekim 2006. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. 107-110.
- Akkaya, A. (2008). Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerindeki İletiler ve Bu İletilerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ.
- Aral, N. ve Gürsoy F. (2000). Kitabın Çocuğun Gelişiminde Yeri ve Önemi. İlköğretim İlkokuma – Yazma Kitaplarının İncelenmesi. *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi Yayınları.
- Aykaç, M. (2011). *Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatı Metinleriyle Kurgulanan Yaratıcı Drama Etkinliklerinin Anlatma Becerilerine Etkisi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitimi Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Cevher K. N. (2011). *Erken Çocukluk Döneminde Yaratıcılık ve Sanat*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Demir B. R. (2008). *Drama Öğretim Yönteminin Resim-İş Bölümü Öğrencilerinin Mesleki Tutum ve Başarılarına Etkisi*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Emir, S. (1986). *Örnekleriyle Kompozisyon Yazma Sanatı*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Görmez, K. ve Göka E. (1993). *Çocuk ve Çevre*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Gürel, Z., Temizyürek, F. vd. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Öncü Kitabevi.
- Oğuzkan, A. F. (1993). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Emel Matbaacılık.
- Oğuzkan, A. F. (1994). “İyi Bir Çocuk Kitabı Dil, Anlatım Konu Bakımından Nasıl Olmalıdır?”. *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (Hazırlayan: M. Ruhi Şirin). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayını. 210-2012.
- Oğuzkan, A. F. (2001). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yay

- Oksay, Ü. (2002). *19. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Özdemir, E. (1995). *Eleştirel Okuma*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- İpşiroğlu, Z. (1991). "Köktenci Çocuk Yazınına Eleştirel Bir Yaklaşım". *Çağdaş Kültürümüz: Olgular-Sorunlar*. İstanbul: Cem Yayınları. 293- 309.
- Püsküllüoğlu, A. (1994). *Arkadaş Türkçe Sözlük*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Sağlam, T. (2006). "Gavin Balton Drama - Sanat – Öğrenme". *Çağdaş Drama Derneği Yaratıcı Drama Dergisi*. 1(2). 57-66.
- Sever, S. (1998). "Demokratik Kültür Bilinci Edinimi Sürecinde Dil ve Edebiyat Öğretimi". *Yaşadıkça Eğitim*. (56). 2-6.
- Sever, S. (2006). "Çocukla Yazınsal İletişim". *Çocuk ve İlkgençlik Edebiyatı Kurultayı Bildiri Kitabı*. 11-12 Kasım 2005. Ankara: Maltepe Üniversitesi Yayınları: 1. 21-35.
- Sever, S. (2007). "Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır?". *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiri Kitabı*. 04-06 Ekim 2006. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. 41-56.
- Sever, S. (2012). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Tudem Yayınları.
- TDK (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Yurttaş, H. (1997). "Çocuk ve Kitap". Ana Dili Eğitimi ve Çocuk Kitapları Sempozyumu. 20-21 Şubat 1997. Ankara: Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Öğretim Merkezi Yayını. 56-64.
- Zivtci, F. (2007). "Çocuk Kitaplarında Kahramanın Yeri ve Önemi". *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiri Kitabı*. 04-06 Ekim 2006. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. 245-247.